

**CSIZMADIA
ERVIN**

A MÉLTÁNYOSSÁG
POLITIKAELEMZŐ KÖZPONT
IGAZGATÓJA

A globális kormányzás és a nemzetállam

Egy vita, amelynek talán eljön az ideje

Bár a napi történések arra hajlamosítanak minket, hogy a mai világot úgy képzeljük el, mint amelyben kizárólag politikailag ellenérdekeltek néznek – a szó szoros értelmében – farkasszemet egymással, mégsem biztos, hogy az a helyes, ha erre mi magunk is ráteszünk egy lapáttal. Ebben a cikkben azt szeretném bizonyítani, hogy a szembenállás azért nő, mert azok, akiknek csökkeneniük kellene, voltaképp folyamatosan növelik a távolságot. Holott lehetne másképpen is.

AZ ISTVÁN, A KIRÁLY MODELL

Ennél keményebb és megosztóbb témát találni sem nagyon lehetne. Az egyik oldalon a globális kormányzás hatalmas seregei állnak, amelyek szerint a nemzetállam idejétmúlt, túlhaladott és szinte „objektív szükségszerűséggel” tűnik majd el. A másik oldalon a nemzethívők, akik úgy vélik, hogy a globális kormányzás illúzió, és Európa épp azért került végveszélybe, mert ezt az illúziót – s éppen a nemzetállami logikával szemben – az öreg kontinensre erőltették.

A helyzet – ha szabad egy távoli, de a magyar olvasó számára bizonyára ismerős példát hoznom – nagyon emlékeztet az *István, a király* című rockoperára. Amelyben mindkét fél a jó szándékát, a megegyezési készségét, a béke szükségességét hangoztatja, aztán persze nemhogy béke nem lesz, de éppenséggel egyre biztosabban sodródnak a polgárháborúba.

A globalizáció–nemzetállam vita (illetve vitátlanság) egyre erőteljesebb s megállíthatatlannak tűnő eskaláció. Ember nincs a talpán, aki ma meg tudná mondani, mi lesz a kimenetele. Csak azt tudjuk, hogy mind nagyobb fordulatszámon megy egyfelől a „nationalistázás”, másfelől a „libszítés”. És fogalmunk sincs, mi lesz ennek a vége.

Ahogy persze a történelemben lenni szokott: itt egy végig nem vitt, pontosabban egy igazából el sem kezdett vita áll.

A polémia arról szólhatna, hogy milyen alapokon fejlődtek naggyá a 20. század demokráciái. Az uralkodó álláspont itt az, hogy döntően az 1945 utáni világrend, azon belül a *jóléti állam* tette őket naggyá. Ez azonban csak féligazság. Mégpedig azért, mert a jóléti államnak is volt kerete. Egy olyan foglalat, amely az egész háború utáni világrendben meghatározó volt. Akarjuk vagy sem: ez a *nemzetállam*. Nincs itt terem arra, hogy bemutassak olyan rangos nemzetközi szerzőket, akik ezt pontosan tudják, s remek tanulmányokban írták meg. Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy 1945 óta a világban ne lennének jelen növekvő mértékben a globális tendenciák. De mégis: ha az arányokat és a politikai, gazdasági élet fő kereteit nézzük, akkor azok sokáig elsősorban nemzetállamiak. És még valami. Amikor Magyarország 1989–90-ben rendszert váltott, az akkor

A kelet-közép-európai átmenetekkel az volt a baj, hogy nemigen fordítottak kellő figyelmet az állam- és nemzetépítésre.

mainstreamnek tekinthető *tranzitológiában* szó sem volt arról, hogy az újonnan létrejövő kelet-közép-európai államoknak demokratikus kereteik kiépítése mellett *együttal* egy globális szerkezetbe kellene beépülniük. Nem: a nyugati tranzitológusoknak is magától értetődő volt, hogy a nemzetállam a liberális demokrácia elsődleges fejlődési kerete.

AZ ÚJ FUKUYAMA

Ma persze már a vak is látja, hogy az 1945 utáni világrend megváltozott, mégpedig a nemzetállamok rovására. Am azok a kevésbé fejlett demokráciák (mint például Magyarország), amelyek számára a demokratizálódás nemzetállami ígéreteket is tartalmazott, nem akarják veszni hagyni azokat.

Ma olyan ellentmondások vannak a globális és a nemzetállami keretek vitájában, mint amilyenek akkor voltak, amikor a nemzetállamok jelentették a globalizációt a korábbi kisebb struktúrákhoz képest.

Bármennyire is furcsa, de az a Fukuyama, aki az 1980-as évek végén a „történelem végét” hirdette, valamint egy univerzális liberális forradalmat, manapság már egészen mást mond. Többek között azt, hogy a kelet-közép-európai átmenetekkel az volt a baj, hogy nemigen fordítottak kellő figyelmet az *állam- és nemzetépítésre*. Nos, nem csupán ő állítja, hanem nyugat-európai tudósok légiói. S akik ezt mondják – ha netán valaki erre gondolna –, nem megveszekedett nacionalisták. Hanem „csak” arra figyelmeztetnek, hogy itt valami nagyon nyugati kimaradt.

Merthogy a nyugati demokráciák nem egyenlők a nyugati *intézményekkel*. A rendszerváltás utáni hazai diskurzus lényegében máig az intézményekről, azaz szinte kizárólag a *szűkebb* demokratikus keretekről szólnak. A demokráciának *tágabb* keretet azonban mindig a nemzetközi konstelláció ad. S a nyugati demokráciák ebben a nemzetállami konstellációban váltak modellekké a számunkra.

A mai helyzet paradoxona, hogy az a fejlődési út, amelyet a nyugati országok korábban megtettek, mára járhatatlan. Vagy legalábbis az ottani politikusok egy jelentős része így véli. Miért gondolják ezt? Nem azért, mert ők meg megveszekedten Kelet-Közép-Európa (és különösen Magyarországon) ellen vannak, hanem azért, mert ami az elmúlt harminc évben történt, az tényleg példátlan eltávolodás a nemzetállami logikától. Politikusnemzedékek nőttek fel ebben a tudatban, amiből szinte az következik, hogy Nyugaton sosem létezett nemzetállam. Mintha ez a fogalom csak régi vágású keleti politikusok szótárának és retorikájának a része lenne.

SZIGETLAKÓK

A globalizáció kora voltaképp kiradírozta a történelmet s benne a nemzetállamot. Igen rövid idő alatt elfelejtődött minden, ami korábban történt. És ahogy ez már a történelemben lenni szokott: a fejlett nyugati országok azt várják el, hogy ez a folyamat másutt is játszódjék le. Ha röviden és egyszerűen akarnám mondani: ez az alapkonfliktus minden mai polarizáció és feszültség gyökere. Európa azért „nem csendes”, mert nem sikerül normális vitahelyzetet teremteni globalizációpártiak és nemzetállamhívők között. Vagy másképpen: nem sikerül ráébrednünk, hogy a demokrácia korában az embereknek *különböző* identitásai lehetnek. A globális kormányzásban és értékekben hívők el sem tudják képzelni, hogy mások miért nem az ő normáikat vallják. De a nemzetpártiak hasonlóképp: ők meg mindent rossznak gondolnak abból, ami a nemzetállam fölött áll.

És sajnos az a társadalmi milió sem könnyíti meg a helyzetet, amelyben élünk. Az eltérő értékeket valló identitás-

csoportok ugyanis *egyáltalán nem akarnak* vitát folytatni egymással. A különböző pártok mögött álló tömegek voltaképp külön szigetek, s csak a szigetlakók számára relevánsak. Akik egy másik földdarabon élnek, szintén csak az ott lakókkal akarnak beszélni, és még palackpostába sem rejtenek üzeneteket. Vagy ha igen, az annyi, hogy „vesszenek az ilyenek meg olyanok”.

Holott volna itt egy nagyon egyszerű lehetőség. Ez pedig az, hogy a mai történéseket *ne egyedinek* képzeljük. A globalizáció kontra nemzetállam vita a történelem korai pontjain már lezajlott. A néhány évvel ezelőtt elhunyt kiváló politikatudós, Robert Dahl a történelem nagy globalizációs hullámairól beszélt, ami röviden azt jelenti, hogy a kisebb egységektől haladunk a nagyobbak felé. Ebben, úgy tűnik, igaza van. De ez a haladás nem azt jelenti, hogy a kisebb egységek egy átmenet során a föld színével válnának egyenlővé. A 19. században például, amikor létrejöttek Európában a nemzetállamok, egy csomó ilyen integráltak. Gondoljuk, hogy mindegyik örült ennek? Nem örült. Nem tárgya most ennek a dolgozatnak, de Magyarországon sem volt egyértelmű a helyzet. A nemzetállam egy soknemzetiségű birodalom további létezése szempontjából minimum kérdéseket vetett fel. S mivel ezekre a kérdésekre (például a soknemzetiségű magyar állam fenntartására) vonatkozóan nem sikerült megnyugtató válaszokat találni, az egyébként sikeres 1867 utáni, dualista korszak mégsem tudott fennmaradni.

EGY 21. SZÁZADI KIHÍVÁS

Ma olyan ellentmondások vannak a globális és a nemzetállami keretek vitájában, mint amilyenek voltak akkor, amikor a nemzetállamok jelentették a globalizációt a korábbi kisebb struktúrákhoz képest. Az akkori korszaknak is megvolt a maga „haladó” nemzeti elitje, ahogyan a mainak is megvan a maga „globális” elitje. Ami rendben is van. Ami nincs rendben, az az interakció hiánya. Egy 21. századi vitát – s most ismét Dahlt idézem – 19. századi módon, vagyis egyáltalán akarunk megoldani.

Azzal pedig nem lehet. Mert ha a globalizáció és a nemzetállamiság ideológiái mögé – urambocsá! – hús-vér embereket képzelünk, akkor rögvést látni fogjuk: ha vagyis vagyban gondolkodunk, azokat a csoportokat, amelyek a másik oldalon állnak, voltaképp fölöslegesnek tekintjük a magunk „külön” globális vagy épp nemzetállami világában. Ami azért nem lenne túl elegáns végkövetkeztetés. Így tehát a 21. században éppen az lehetne az újdonság, hogy végre rájövünk: e két érték között nem választani kell, hanem egyszerűen csak elfogadni: *nem vagyunk egyformák.* ●